

Workshop 1: Boeren met natuur: voorwaarden en kansen

De workshop begon met een presentatie van onderzoeker Bibi Witvliet, waarin zij lessen presenteerde uit haar onderzoek naar de voorwaarden wanneer programma's voor biodiversiteitsherstel op agrarische bedrijven succesvol zijn. De deelnemers bespraken vervolgens wat er nodig was voor twee specifieke uitdagingen in het gebied: het realiseren van meer groenblauwe dooradering (in ieder geval geen streefgetal) en het zetten van verdere stappen in de bedrijfsvoering. Het garanderen van continuïteit werd als cruciaal gezien: dit kan worden bereikt door langjarige en betrouwbare contracten (12 of zelfs 30 jaar), beleid en visie voor de lange termijn en voldoende financiële compensatie, bijvoorbeeld vanuit de overheid. Om de afhankelijkheid van één enkele financieringsbron te verminderen, werden ook andere financieringsmodellen benoemd, waaronder grondarrangementen (zoals lagere pacht of een groundbank), private financiering (planbatenheffing of rood-voor-groen, rentekorting bij banken, toeristenbelasting, veilingen) en korte ketens of afzetcoöperaties. Kortom: voor de agrariër moet er een aantrekkelijk verdienmodel en toekomstperspectief zijn, ondersteund door maatwerk, ontzorging en vereenvoudigde regelgeving.

Workshop 2: De bodem onder ons bestaan

De workshop begon met een presentatie van onderzoeker Rosa Boone, waarin zij de resultaten deelde van het bodemonderzoek dat zij heeft uitgevoerd. Ze liet zien dat boeren die omschakelen naar extensiever graslandbeheer positieve effecten realiseren op de bodem en het bodemleven (met name schimmels). Vervolgens bespraken de deelnemers wat de belemmeringen zijn voor een omschakeling naar extensiever beheer, hoe die weggenomen kunnen worden en wie verantwoordelijk is. Deelnemers benadrukten dat er een lange omschakelingsperiode nodig is en dat het verdienmodel moet verschuiven van betaling per kilogram product naar focus op kwaliteit en duurzaamheid. Ook zag men een sterke behoefte aan kennisontwikkeling en -deling, waarbij de kennis van boeren zelf moet worden benut. Consistent beleid dat vertrouwen schept werd ook als cruciaal gezien: de rol van de EU-landbouwpolitiek, de agro-industrie en banken zou hierin doorslaggevend zijn. Tot slot werd het belang van bewustwording bij consumenten en het herschrijven van leerboeken voor de landbouw benadrukt.

Workshop 3: Landschapselementen in een boerenpraktijk

De workshop startte met een presentatie door onderzoeker Robin Lexmond. Hierin presenteerde zij de resultaten van de insectenmonitoring bij landschapselementen. Conclusie: de groenblauwe dooradering werkt. Tijdens de workshop werd besproken hoe dit resultaat verder kan worden versterkt. Dit werd gedaan vanuit het perspectief van de natuur (specifiek de doodshoofdzwefvlieg en de terrasjeskommazweefvlieg). De aanleg van een gevarieerd en samenhangend netwerk is cruciaal: knotbomen, fruitbomen, bloeiende hagen, akkerranden en kruidenrijke graslanden bieden voedsel, schuilplaatsen en voortplantingsmogelijkheden. Belangrijk zijn jaarronde bloei en goed ecologisch beheer dat eerlijk wordt beloond. Belangrijke hindernissen voor insecten zijn

onder meer het opruimen van elementen, het gebruik van herbiciden en insecticiden, te weinig variatie in vegetatie, vermesting en klimaatverandering. Voor larven zijn blijvende hagen, spuitvrije zones en sinusmaaibeheer belangrijk.

Workshop 4: Natuurlijk samenwerken

De workshop startte met een presentatie van onderzoeker Sabine Baumgarten, waarin zij de lessen uit het onderzoek naar de voorwaarden voor succesvolle samenwerking voor biodiversiteitsherstel in het gebied deelde. Tijdens het aansluitende World Café werd dieper ingegaan op twee centrale thema's uit het onderzoek: verbindende structuren en lokale bruggenbouwers. Lokale bruggenbouwers spelen een sleutelrol door netwerken te verbinden en samenwerking te stimuleren. Verbindende structuren (zoals Via Natura of de Groene Mantel) helpen om beweging op gang te brengen tussen verschillende partijen. Deelnemers benoemden verschillende knelpunten, zoals het ontbreken van een schakel naar supermarkten, de kloof tussen burgers en voedselproductie en het gebrek aan politieke wil. Oplossingen liggen in natuureducatie, een actievere rol voor toeristen, het zichtbaar maken van succes en een voortdurende lobby richting lokale, regionale en nationale politiek. Investeren in kennismaking in gebieden waar samenwerking minder vanzelfsprekend is, is noodzakelijk om duurzame verandering te realiseren.